

Edward Rymar

Zamek, miasteczko i przejście graniczne na Drawie w Starym Osiecznie przed wiekami

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 19, 343-351

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edward Rymar
Pyrzyce

Zamek, miasteczko i przejście graniczne na Drawie w Starym Osiecznie przed wiekami

Stare Osieczno – to dziś nieduża wieś sołecka na zachodnim (prawym) brzegu dolnej Drawy w obrębie Puszczy Drawskiej, na północno-wschodnim krańcu województwa lubuskiego, oddalona 13 km na wschód od Dobiegniewa.

Na terenie Wzgórza Zamkowego, późniejszego Wzgórza Kościelnego (Kirchberge), bo w XIX wieku powstał tam neogotycki kościół, przy młynie Prosekel wczesnośredniowieczne grodzisko (*borchwal*) wspomniane tylko w 1405, gdy stał na nim średniowieczny zamek. To zapewne w pierw pomorski gród może już przed rokiem 1200 strzegący brodu na Drawie przy drodze z Polski (z Wielenia nad Notecią) na Pomorze przez Choszczno¹. Na obronny charakter osady wskazuje zresztą i nazwa: Ozahno/Ozechno 1238, Osieczno 1250, Ozesno 1252, 1280, przez kolonistów niemieckich zmieniona (przystosowana) na Hochgezit 1337, Hochczit 1350, 1355, 1422 i podobnie, Hochzeit 1944, w polskich źródłach jednak Osieczno 1424, Ochziet 1431, Ochcziet 1432, Hochczeyth 1433, Hakeyt 1436. Pierwotna oznacza osiek, ogrodzenia grodu, „miejsce w leśnej warowni”². Po przystosowaniu do języka niemieckiego to tyle co „wesele”!

W źródłach pisanych miejscowość pojawia się zapewne w czasach panowania na dawniej pomorskich północnych rubieżach księstwa wielkopolskiego Władysława Odonica po jego powrocie z wygnania (1223–1239). Znany z hojności dla kościoła książę ten w 1238 dokonał kolejnego nadania dla zakonu rycerskiego templariuszy. Nadanie znamy za ledwie z późniejszego rejestru. Objęło ono m. in. wieś Ozechno czy Ozahno położoną *apud Driessam*, tj. w kasztelanii drzeńskiej³. Identyfikowane jej z dzisiejszym Starym Osiecznem nad Drawą jest powszechne⁴, bo nie posiada alternatywy w tym regionie, chociaż potem nie stwierdzamy tu własności templariuszy i ich spadkobierców – joannitów. Pozostaje to tłumaczyć niepodtrzymaniem

1 W. Schumacher, *Wanderungen u. Streifzüge durch den Kreis Arnswalde*, Arnswalde 1937, s. 18.

2 E. Mucke, *Die slavischen Ortsnamen der Neumark*, „Schriften d. Vereins f. Geschichte d. Neumark“ (dalej SVGN) 7, 1898, s. 105, zwłaszcza, H. Lüpke, *Beiträge zur Geschichte des Templer-Ordens in der Neumark*, „Die Neumark“ 9, 1934, s. 62; A. Lothert, *Zur Geschichte der Familie von Wedel-Neuwedel*, „Die Neumark“ 13, 1936, s. 97; S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984, s. 271.

3 *Urkunden und Regesten zur Geschichte des Templerordens im Bereich des Bistums Cammin und der Kirchenprovinz Gnesen*, Nach Vorlage von H. Lüpke, neu bearb. v. W. Irgang, Köln/Wien 1987, nr 17.

4 Za P. v. Niessen, *Geschichte der Neumark im Zeitalter ihrer Entstehung u. Besiedlung*, SVGN 4, 1895, s. 311, zwłaszcza H. Lüpke, dz. cyt., s. 62, 64.

nadania przez synów Odonica i późniejszych panów terenu – margrabiów brandenburskich.

Syn Odonicza Przemysław I 24 IV 1250 nadal Jadwidze, opatce cysterek z klasztoru wielkopolskiego w Owińskach, majątność (*hereditas*) Osieczno/Ozesno i Dobiegniew z okolicą. (*cum attinenciis et districtibus*). Nadanie uchodzi za falsyfikat z XV wieku. Dokument opisuje granice „dystryktu”: od Przeborowa opodal ujścia Drawy do Noteci, 1 milę na zachód jezior Łubowo i Łubówko, rzeką Słonowa w kierunku północnym do Chomętowa, jeziora „Kuchnia” (w rejonie Bierzwnika), wyspy i jez. „Zdbino”, wyspy i jez. Lipie, Długie, Pławno, Potrongnath i Rokitno i od tego jez. na wschód do Drawy, z wszystkim co tam jest w lasach, polach, pastwiskach, bagnach, jeziorach, wodach, młynach, prawem polowań, barciach, z prawem osadzania Niemców, założenia miast i wsi na prawie niemieckim (*civitates et villas locare Theutonicis*), z prawem do zakładania komór celnych w tych miastach i wsiach, sądownictwem pełnym, zwolnieniem ludności od ciężarów i posług⁵. Obszar sięgał po okolice wsi Radęcin, jezioro Niestobno, Moczul, po ujście Kopytnicy do Drawy, obejmując Choszczeński Las (nadany w 1310 miastu Choszczno) i teren po linię Wołogoszcz – jez. Sarbino – Łubowo – rzeka Noteć na zachód od Drezdenka⁶. Termin nadania jednak możliwy, bo w statutach kapituły generalnej cystersów pod 1250 zachowała się wzmianka o zgodzie na prośbę księcia wielkopolskiego na organizację nowego konwentu w wielkopolskich Owińskach, filii klasztoru śląskiego w Trzebnicy. Jeszcze 1252 odbiorcą przywileju była jednak opatka trzebnicka z macierzystego klasztoru⁷.

Wzmianka o „dystrykcie” przemawia za istnieniem tu opola grodowego w opisanych wtedy granicach po brzegach Drawy. Właściwy dokument fundacyjny pochodzi z 26 IV 1252 kiedy to książęta Przemysław I i Bolesław nadają tym cysterkom, ale na ręce Gertrudy, opatki macierzystego klasztoru w Trzebnicy na Śląsku, córki ks. Henryka Pobożnego, dziedzinę Owińska nad Wartą z okolicą, a także *hereditates* Dobiegniew i Olesno z prawem założenia miast i wsi, osadzania Niemców na dowolnym prawie, sądownictwem, zwolnieniem ludności z ciężarów i posług. W 1280 książę Przemysław II potwierdzał to nadanie⁸. Owe Olesno nie należy czynić jakąś wsią wielkopolską, jak się czyni⁹, ale ze względu na nazwę i towarzystwo z Dobiegniewem uznać za Osieczno.

5 *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, Poznań 1877–1881, 1982–1999 (dalej: KDW) t. I, nr 284, oryginał nieznan. Zob. M. Bielińska, *Kancelarie i dokumenty wielkopolskie XIII wieku*, Wrocław 1967, s. 217 (tam dalsza wcześniejsza literatura) z końca XIII w. lub ok. połowy XIV w.; F. Sikora, *Uwagi o dokumentach klasztoru cysterek w Owińskach*, „Studia Źródłoznawcze” t. 9, 1965, s. 61 n. (z połowy XIV w., ze względu na szeroki immunitet formularz, terminologie, precyzyjne określenie granic, widocznie kwestionowanych). Zob. też J. Dobosz, *Fundacja opactwa cysterek w Owińskach w świetle najstarszych źródeł*, [w:] *Cognitioni gestorum. Studia z dziejów średniowiecza dedykowane prof. Jerzemu Strzelczykowskiemu*, red. D. A. Sikorski, A. M. Wyrwa, Poznań-Warszawa 2006, zwłaszcza s. 317.

6 C. Gahlbeck, *Zisterzienser und Zisterzienserinnen in der Neumark*, Berlin 2002, s. 622.

7 J. M. Canivez, *Statuta Capitulum Generalium Ordinis Cisterciensium ab Anno 1116 ad anni 1789*, Louvain 1933–1941, t. II, s. 354; F. Winter, *Die Cistercienser des nordöslicher Deutschlands*, Gotha 1868–1871, Bd II, s. 29 n.

8 KDW I, nr 303, 496. Zob. H. Linkowski, *Początki klasztoru cysterek w Owińskach*, Poznań 1924, s. 21 i n.

9 *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. I, Wrocław 1982–1987, s. 540.

Czy cysterki faktycznie przejęły obszar, nie wiadomo. Dopuszczalne będzie właśnie tu na moście – bo *in ponte Drage* – spotkanie hołdownicze księcia wschodniopomorskiego Mściwoja II 3 IX 1273 w delegacją margrabiów brandenburskich w obecności biskupa kamieńskiego Hermana¹⁰. Byłby to pierwszy dowód strategicznego znaczenia mostu. Jest jednak możliwe położenie tego miejsca spotkania w środkowym biegu rzeki, może koło wsi Jaworze u ujścia Głębokiej – Traubańskiej Strugi, przez którą prowadziła słynna Droga Margrabiów, gdzieś w okolicy Kalisza Pomorskiego.

W latach 1280–1296 teren Osieczna opanowali margrabiowie brandenburscy. W 1286 nadawali cystersom z Kołbacza celem założenia nowego klasztoru tereny na północ Dobiegniewa w zlewni Koczynki, ale także prawo połowu ryb na odcinku Drawy, co oznacza, że nie poszanowano polskiego nadania dla cysterek¹¹. W 1296 w okresie i po zbrodni rogozińskiej przesunęli swą Ziemię Zaodrzańską na Zadrawie aż po Gwdę. W 1298 książę wielkopolski Władysław Łokietek zdecydował się na konfrontację z nimi. Skoro w 1299 roku wyprawiał się do ziemi choszczeńskiej¹²; sadzę że w związku z podjętą akcją rekuperacyjną za Notecią i Drawą, zapewne w tym czasie potwierdzał cysterskom przywilej z 1252 roku¹³. Po latach po wymarciu dynastii askańskiej w Brandenburgii znów jako polski król w ramach akcji zbrojnej za Notecią przeciw przedstawicielowi nowej brandenburskiej dynastii, Ludwikowi bawarskiemu, Łokietek starał się zachować świeże nabytki nad Drawą. Tym celem miał służyć sojusz z książętami pomorskimi z 16 VI 1325 roku. Strony umówiły się, że Drawa miała stanowić granicę sojuszników po podziale zdobyczy¹⁴. Papież Jan XXII w związku ze skargą cysterek 16 X 1325 zlecił biskupowi poznańskiemu i proboszczowi z Wrocławia dopilnować zwrotu zagrabionych im dóbr¹⁵ i tylko dobra w Nowej Marchii w rachubę wchodzi, zwłaszcza skoro w lutym 1326 poszedł na Brandenburgię niszczycielski najazd polsko-litewski¹⁶, przy czym podjęto chyba zabiegi o odzyskanie dawnej kasztelanii drzeńskiej. Przecież 27 III 1326 opatka Fenenna oświadczała, że w sporze z opatem z Bierzwnika uznaje wyrok rozjemczy opatów cysterskich z Dargunia i Chorynia i odstępuje od wszelkich roszczeń do miejsca, na którym stoi klasztor w Bierzwniku¹⁷ i wtedy też zapewne sporządzono dokument z datą 1250 jako nadawczy, obejmujący wszak okolicę powstałego w końcu XIII w. opactwa bierzwnickiego. Wiadomo też, że cysterki czyniły tego roku

10 *Pommersches Urkundenbuch*, Stettin 1868–1936, (dalej: PUB), Bd II, nr 978.

11 *Codex diplomaticus Brandenburgensis*, hrsg. A. F. Riedel, Berlin 1838–1869, (dalej: CDB). Hauptteil I, Bd I- XXV (cytowano podając tom, stronę), Hauptteil II, Bd I- VI (cytowano: litera B, tom, strona); Hauptteil III, Bd I-III (cytowano: litera C, tom, strona), Hauptteil IV, Bd I (cyt. litera D, strona), Supplementband (cytowano: SB), A XVIII, s. 2 i n.

12 W tej sprawie po przesunięciu daty tej wyprawy z 1298 roku niedawno E. Rymar, *Wojna z Brandenburgią (1299) przyczyną upadku rządów Władysława Łokietka?* [w:] *In memoria honoremque Casimiri Jasińskiego*, pod red. J. Wenty i P. Olińskiego, Toruń 2010.

13 KDW II, nr 774.

14 PUB VI, nr 3855.

15 KDW II, nr 1060.

16 Zob. E. Rymar, *Polsko-litewska wyprawa zbrojna do Marchii Brandenburskiej w 1326 r.*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny” 7/1, 2000, s. 21-44.

17 KDW XI, nr 1723.

starania w generalnej kapitule o odzyskanie dóbr za Notecią wokół Dobiegniewa i Osieczna¹⁸.

Około 1330 roku Marchia powróciła jednak na Zadrawie, wypychając stąd Polskę. Do nowych walk w okolicach Osieczna i Dobiegniewa doszło znów już wiosną 1333 roku. Margrabia zwalniał wtedy Dobiegniew na cztery lata z podatków, uzasadniając to szkodami poniesionymi przez najazd Polaków¹⁹. Prawdopodobnie poprzez Osieczno Polacy wdzierali się w te okolice. Działania zbrojne przerywane były rozejmami aż do zawarcia pokoju w 1337 roku. Dla końcowych rokowań władcy mieli przybyć 23 czerwca: Ludwik do Dobiegniewa, król Kazimierz III do Wielenia, by następnego dnia spotkać się na granicy. Także tamże miało się odbyć spotkanie panujących we wrześniu²⁰. Miejszem tych spotkań było widocznie Osieczno w połowie drogi, a ściślej być może most na Drawie. W 1337 Polska w drodze układów z Brandenburgią czy raczej zbrojnie, widocznie przywróciła władztwo nad przynotecką częścią tego obszaru z dobrami rodu Nałęczów po ziemię wałecką na północy²¹. Po Osieczno sięgały zresztą na północy dobra zamkowe Nałęczów z Wielenia. Miejscowość stała się graniczną pomiędzy państwami. Miejscowość rozwiniętą w miasteczko z zamkiem i hutą żelaza.

Tu widocznie od około 1337 roku do XVIII w. biegła granica między Polską a Nową Marchią. W 1337 wspomniany margrabia Ludwik Starszy, umacniając linię Drawy, nadał rycerzowi Ludwikowi de Bertekow dziedzicznie zamek (*castrum*) i połowę miasteczka (*opidi*) oraz wszystkie lenna na granicy dóbr (*in limitibus et terminis domini castri*) polskiego zamku Wielień, z obowiązkiem obrony i otwierania mu zamku na każde żądanie²². Czy to oznacza, że posiadłość ta była również na prawym brzegu Noteci (na wschód od Drawy) w części kasztelanii wielieńskiej zajętej przez Brandenburgię w końcu XIII w.²³ Widocznie właśnie margrabia zmuszony był wycofać się znad Noteci aż po Człopę i umacniał granicę na Drawie. Opidum to miasteczko targowe, jeszcze bez prawa miejskiego i obwarowań, tu zorganizowane przy brodzie na szlaku handlowym z Polski na Pomorze zwanym „Choszczeńską Drogą” (*via Choszczenka*).

W 1350 tenże margrabia nadał w lenno dziedziczne Hassonowi Rudemu von Wedel – z Polczyna – jako rekompensatę za straty i wydatki poniesione w służbie – na stanowisku wójtowskim? – oraz za wypłaconą sumę 60 grzywien lekkich denarów zamek (*castrum et municionibus*) i miasteczko (*oppidum*) Osieczno z hutą żelaza, z należącymi do niego rolami, wodami, łąkami, pastwiskami, lasami, rozciągającymi się po dobra miasteczka Wielień (więc na południu) i Człopa (wtedy w Polsce zapew-

18 G. W. Raumer, *Die Neumark Brandenburg im Jahre 1337 oder Markgrafs Ludwig des Aelteren Neumärkisches Landbuch aus dieser Zeit*, Berlin 1837, s. 34.

19 O. Grotefend, *Geschichte des Geschlechts von der Osten. Urkundenbuch*, Bd I, Stettin 1914, nr 441.

20 KDW II, nr 1147-8.

21 Uzasadnienie w rozprawie E. Rymar, *Przynależność polityczna wielkopolskich ziem zanoteckich między dolną Drawą i dolną Gwdą oraz Wielenia, Czarnkowa i Ujęcia w latach 1296–1368*, „Roczniki Historyczne” 50, 1984, s. 39-82.

22 CDB A XXIV, s. 24.

23 Jak A. Czacharowski, *Spoleczne i polityczne sily w walce o Nową Marchię w latach 1319–1373 ze szczególnym uwzględnieniem roli możnowładztwa nowomarchijskiego*, Toruń 1968 s. 122.

ne już od ok. 1337 (?) na lewym brzegu Drawy) oraz między rzekami Drawa i Noteć, z prawem rozbudowy i umacniania miasta i zamku Hochczit po obu brzegach rzeki na swój koszt (*apud castrum in bonis suis construere et firmare*). Hasso i jego następcy mają jednak margrabiemu jako wasale służyć z zamkiem i miasteczkiem przeciw każdemu²⁴. Ta wzmianka o budowie umocnień po obu brzegach Drawy posłużyła do domysłu, że tu chodzi o zamek w Sitnicy (Marienthal) nad Drawą – gdzie istnieje założenie grodowe z XIV w., w takim razie jako budowniczości wchodzi w rachubę Wedlowie²⁵. Sitnica 16, 5 km na płd.-wsch. od Drawna nie należy jednak do zespołu osadniczego Osieczna w dokumencie wyraźnie wymienionego.

Po śmierci Hassona Osieczno pozostawało w ręku Wedłów. Następny margrabia Ludwik Rzymiski już po zmarłym Ludwiku de Bertekow nadał 21 VI 1353 swój zamek (*castrum*) Hochczit z przyległościami Henningowi von Wedel z Połczyna i jego bratankowi Wedegonowi z Kierzkowa do wspólnej ręki, ponieważ był im winien 300 grzywnien lekkich denarów, które mają sobie z dochodów płynących z Osieczna potrącić²⁶. W 1355 wspomniano Osiecki Las miasteczka (*oppidum*) Hochczit. W 1364 zamek Osieczno wymieniono wśród zamków w Nowej Marchii margrabiego Ottona. W 1374 roku Wedlowie składają hołd cesarzowi Karolowi IV – jako władcy Marchii od 1373 – a ten wraz z synem Waławem (jako de iure margrabią brandenburskim) wystawił Henrykowi, Ludekinowi i Ludwikowi z Krępcewa na Insku i Mielnie list lenny obejmujący też zamek Hocht/Hochty²⁷.

Luksemburgowie w Brandenburgii (1373–1402), korzystając ze słabości Polski i jej faktycznej nieobecności na kresach północno-zachodnich po śmierci Kazimierza Wielkiego, obszar między Drawą i Gwdą utracony w 1368 przez Wittelsbachów traktowali dalej jako składnik Nowej Marchii. Dlatego i Zakon Krzyżacki, nabywca tego kraju od 1402 roku zachowywał się nie inaczej. Polska jednak przechodzi do ofensywy, czego przejawem były próby podporządkowania zamku w Drezdenku, zmuszenie do posłuszeństwa grodzierców zamku w Wałczu, wypędzenie joannitów z Czaplinka. Także mocno stawiała stopę nad dolną Drawą. Król Władysław Jagiełło zwrócił się w 1405 roku do wielkiego mistrza krzyżackiego w sprawie wydarzeń koło Osieczna. Konrad von Jungingen, odpowiadając na zarzuty, pisał w tej sprawie 10 kwietnia do Tomasza z Węgleszyna, starosty generalnego Wielkopolski. i następnego dnia do króla polskiego, że rzekomo jego poddani, m. in. pewien *de Bursie*, chcą założyć nowy zamek w granicach królestwa ku zniewadze i szkodzie Rzeszy; o skargach wójta Nowej Marchii Baldwina Stahla z powodu zbrojnej napaści Polaków na Osieczno. Wójt otrzymał jednak rozkaz powstrzymania się od budowy zamku²⁸. Osobnik „z Bursis” to zapewne von Wedel. Stahl 16 kwietnia informo-

24 CDB XVIII, s. 1125.

25 W. Podehl, *Burg und Herrschaft in der Mark Brandenburg*, Köln-Wien 1975 s. 682. Sitnica powstała dopiero po 1820 r. na terenie opuszczonej wsi Damerow, wspomniana w 1844; W. Schumacher, dz. cyt., s. 44.

26 CDB XVIII, s. 130.

27 CDB SB, s. 35; A XVIII, s. 148.

28 *Repertorium der im Kgl. Staatsarchive zu Königsberg i. Pr. befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark*, bearb. E. Joachim, hrsg. P. v. Niessen, SVGN 3, 1895, nr 158, *Regesta Historiae Neomarchicae*, hrsg. v. K. Kletke (Teil I-III), „Märkische Forschungen” Jg XI, 1868, s. 21; J. Voigt, *Die*

wał wielkiego mistrza, o co w sporze tym chodzi, gdzie leży i do kogo należy zamek i obok położone otwarte – tj. bez murów – miasteczko (*offen Stettichen*) Osieczno. Posiada je wraz z okolicą po ojcu Wivianz von Wedel, który niedawno na grodzisku (*Borchwal*) nad Drawą pod otwartym miasteczkiem wybudował wieżę zamkową (*Bergfried*). Wtedy Sędziwoj Świdwa z Szamotuł rzekę przekroczył, zbrojnie zajął miasteczko, spalił je i most, kilku knechtów zabił, innych powięził. Widocznie miało to miejsce kiedyś najpóźniej zimą 1404/5. Wivianz wkrótce przystąpił do odbudowy wieży i w tym celu sprowadził budulec ze swego lasu w Puszczy nad Drawą 3 mile od zamku i miasteczka (*castrum et oppidum*). Wtedy Polacy ponownie wpadli, spalili budulec zagarniając obszar na 3 mile od Osieczna aż po Dobiegniew²⁹.

Spyry graniczne między Polską i Nową Marchią stały się w latach 1405–1407 przedmiotem korespondencji wielkiego mistrza z Jagiełłą, cesarzem i królem węgierskim Zygmuntem Luksemburkiem, jako nadal de iure właścicielem kraju za ledwie zastawionego w 1402 Krzyżakom oraz korespondencji wójta Stahla z centralą w Malborku. Zygmunt w 1406 zwracał się do Zakonu Krzyżackiego, by ten uregulował swe sprawy sporne graniczne m in. sporu o Osieczno, którego domaga się Polska. Po śmierci wielkiego mistrza Konrada wójt Stahl 2 VI 1407 podczas sediswakancji w Malborku donosił komturowi Elbląga, zastępującemu mistrza, o planach Polaków związanych z pogranicznymi miejscowościami i o zniszczeniu mostu w Osiecznie³⁰.

Spyry odżyły w 1420 tuż przed wybuchem kolejnej wojny polsko-krzyżackiej. Wójt odpowiadając na polskie oskarżenia, zarzucał Polakom spalenie mostu na Drawie k. Osieczna. W Malborku postanowiono przeto 18 V 1422 wysłać komisarzy dla ustalenia granicy przy zniszczonym moście; już 19 maja wójt donosił do swej centrali o zamiarze Polaków budowy wału (grodziska) i mostu na Drawie na terenie należącym od dawna do Nowej Marchii³¹. W kończącej wojnę polsko-krzyżacką pokój melneńskim z 27 IX 1422 postanowiono, że most ten ma pozostać niezburzony (*non distructus*) i wolny dla przechodzących Polaków aż do ustalenia ostatecznego układu granicznego, a później, jeżeli zostanie stwierdzone, że most istnieje, powinna zapasć decyzja, by pozostał on tam na zawsze³². Miesiąc później podczas posiedzenia komisji mieszanej w sprawie ustalenia przebiegu granicy polsko-brandenburskiej na podstawie ustaleń pokoju melneńskiego przesłuchiwany przez polskich komisarzy szlachcic Mikołaj Baworowski z Baworowa k. Szamotuł³³, mający 70 lub więcej lat, zeznał, że w swej młodości był przez tydzień klucznikiem

Erwerbung der Neumark. Ziel und Erfolg der brandenburgischen Politik unter dem Kurfürsten Friedrich I und II von 1402–1457, Berlin 1863, s. 58.

29 CDB A XVIII, s. 157.

30 CDB A XVIII, 323 i n., *Repertorium*, nr 178, 197, *Regesta historico – diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, bearb. v. E. Joachim, hrsg. v. W. Hubatsch, Göttingen 1948, (dalej: RHD) Pars II/1, nr 893, *Codex epistolaris Vitoldi*, wyd. A. Prochaska, Kraków 1882 (dalej: CEV) nr 355.

31 *Repertorium*, nr 450, 480, CDB A XXIV, s.127

32 CDB A XXIV, s. 128; *Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju melneńskiego z 1422 roku*. Wyd. P. Nowak, P. Pokora, Poznań 2004, s. 4 (*pons in flumine Drawa circa Hochzeit remaneat non distructus et liber transeuntibus usque ad descensum consiliariorum illorum et granicorum predictarum finalium consumacionem et ulterius, si ibidem fuisse probabitur, in perpetuum remanent*).

33 Znany z lat 1388–1428, burgrabia w Kaliszu 1411–1423, KDW VIII, nr 851, uwaga 15, nr 949.

u tenutariusza w należącem do Polski – co jest powszechnie wiadome – zamku (*fortalicium*) w Osiecznie. Tego roku wójt Nowej Marchii donosił wielkiemu mistrzowi, że Polacy mają zamiar budować groble i mosty na Drawie k. Osieczna³⁴, a wielki książę litewski Witold wyrokował, że we wrześniu 1423 ma się odbyć zjazd polsko-krzyżacki, który rozstrzygnie spory graniczne, a do tego czasu most k. Osieczna ma pozostać i ma być wolny dla przechodzących. Także 18 V 1423 Witold wypowiedział się w sprawie ostatecznego zakończenia sporu o most k. Osieczna³⁵.

W okresie tego sporu granicznego wykonując postanowienia pokoju melneńskiego, podczas rokowań w 1424 wg wysłanników krzyżackich strona polska różniła Osieczno ze swoim dystryktem, należące do Polski, z granicą wyznaczoną przez rzeki *Wzdworza* i *Suszyca* oraz – obiekt – *Gozdowidol* i jezioro *Ossowo*, oraz – dobra – *Dobiegniew* i *Osieczno* nadane przez książąt polskich zakonnikom w Owińskach z granicą: *Przeborowo*, rzeka *Członowo*, jez. *Thomanchow*, *Kuchini*, *Lipie*, *Długie*, *Pławno*. *Rokitno* i do *Drawy*³⁶. Korzystano zatem wtedy z dokumentu z datą 1250, wyżej omówionego, zastanawia jednak, że powołując się na granice dóbr z 1250, Polacy zarazem wymieniają dystrykt *Hochzeit* o innych granicach, jakby nie orientowali się, że *Hochzeit* i *Osieczno* to jedna miejscowość³⁷.

Książę Witold w liście do wielkiego mistrza w 1427 powołuje się na list króla polskiego, z którego wynika, że wójt Nowej Marchii polecił zniszczyć most na Drawie na terytorium podległym Polsce³⁸. W trakcie nowej wojny polsko-krzyżackiej (1431–35) 26 XII 1431, odpowiadając na skargi wielkiego mistrza na Polaków, król Jagiełło rewanżował się skargami na rycerstwo z Nowej Marchii, które wedle doniesienia starosty wielkopolskiego zniszczyło most na Drawie k. dawnego zamku polskiego (*retro castrum nostram*) *Osieczno*³⁹. Wobec tego 5 I 1432 wójt Nowej Marchii donosił do Malborka, że Polacy uzurpują sobie prawo do *Osieczna*. Wymienił je wśród miast i zamków, jak *Międzyrzecz*, *Czarnków*, *Wałcz*, które prawnie do Nowej Marchii należą a są podobnie okupowane przez Polaków. Tego dnia wielki książę litewski Świdrygiełło, sojusznik Krzyżaków, pisał do wielkiego mistrza o polskich skargach z powodu zniszczenia mostu w *Osiecznie*⁴⁰. Polacy podjęli odbudowę mostu w związku z planowanym wkroczeniem do Nowej Marchii wojsk wraz ze sprzymierzonym korpusem czeskich husytów. O polskich planach odbudowy mostu pisali 29 IV 1432 *Burchard* i *Eghard von Güntersberg* z *Kalisza* do nadleśnego świdwińskiego *Lamprechta von Wedel* i 10 V wójt do wielkiego mistrza⁴¹.

Nie potwierdziły się jednak przewidywania administracji krzyżackiej. Czeski korpus husytów w początku czerwca 1433 roku nie skierowano na *Wieleń*, następnie na most w *Osiecznie*, ale na przejście na *Warcie* w *Santoku*. Polacy wtedy most odbu-

34 RHD I, nr 3736.

35 CEV nr 1082, s. 588, *Repertorium*, nr 502.

36 CEV, nr 1165, *Słownik dz. cyt.*, III, s. 471.

37 *Słownik, dz. cyt.*, III s. 472. przyp. 3.

38 CEV, nr 1298, *Repertorium*, nr 581. Podczas rokowań granicznych z 1429 wzmiankowano o polskich żądaniach dotyczących *Osieczna*, CEV, nr 1359, 1363–4, RHD I, nr 5153.

39 *Regesta, dz. cyt.*, II, s. 106.

40 *Repertorium*, nr 693-4.

41 RHD. I nr 6072, 6083, *Repertorium*, nr 705.

dowali, zatem musieli utrzymywać obydwą brzegi Drawy. W akcie rozejmu łączącego z 15/21 XII 1433 roku postanowiono, że most na Drawie k. Osieczna nie może być zniszczony i ma być wolny dla przejezdnych. W kończącym stan wojny pokoju brzeskim z 31 XII 1435 roku postanowiono podobnie, że most pozostanie wolny, w przyszłości Polacy mogą go odbudowywać lub w wypadku zniszczenia nowy budować⁴². Polska zobowiązała się do opuszczenia Choszczna, Drawna, Złocieńca.

Most jednak przeszedł ostatecznie w ręce Zakonu, w 1454 do elektora brandenburskiego, bo wiosną 1467 roku słyszymy o zniszczeniu go przez polskich najemników wracających na zachód i obrabowaniu dóbr cystersów z Bierzwnika, o czym pisał elektor do swego posła przy Piotrze z Szamotuł, staroście generalnym Wielkopolski⁴³.

W czasach krzyżackich miasto i zamek zostały zniszczone i opustoszały. Elektor brandenburski Joachim I 12 III 1499 nadał w lenno Wedłom z Recza, braciom Achimowi, Dionizemu, Jerzemu (Gorgen), Hansowi i Kerstianowi, ich kuzynom Achimowi i Kerstianowi dziedzicznie prawo wyciętu w Osieckim Lesie między Dobięgniewem i Wieleniem przy granicy z Polską, wraz z opustoszonymi polami Osieczna, jeziorami i łąkami, a 19 marca rodzina rycerska Bornstedtów z Dobięgniewa otrzymała potwierdzenie praw do połowy pól opuszczonego Osieczna. W 1573 potwierdzono jej prawo polowań na sarny i jelenie na polu Osieczna odstąpionym margrabiemu Janowi (kostrzyńskiemu z lat 1535–1571)⁴⁴.

W XVI za tego margrabięgo Jana w Osiecznie zbudowano zameczek myśliwski⁴⁵. W 1591 miejscowość nie była jeszcze na nowo zasiedlona, w 1608 do domeny państwowej w Bierzwniku należał tu magazyn zboża (*Kornhaus*) i mieszkał tam elektorski pisarz. W 1604 roku powstała tu solna faktoria, do której sól holenderską przywożono Wartą i przez Drezdenko Drawą. Stąd była przewożona na wozach. Po wojnie 30-letniej założono kolonię, która z czasem rozwinęła się w obecną wieś. W 1776 osiedlono tu siedem rodzin niemieckich ewangelików z Polski. W 1800 roku było tu osiem budynków, młyn, smolarnia, komora celna przy moście; w 1840 już 37 budynków (w tym nadal owa faktoria solna, torfownia, karczma). Mieszkały tu 394 osoby w 1840, w 1939 – 445 osoby w 141 gospodarstwach domowych⁴⁶.

Jednocześnie po polskiej stronie Drawy powstaje Nowe Osieczno (w 1631 karczma i 4 domy) zwane wpięrw Papiernia, Piotrowo, Hochceit, wreszcie i Wesołowo urobione od niemieckiej nazwy Hochzeit (wesele). Stąd na polskich mapach spotykamy w XVII w. Wesołowo, a w XIX w. Wesołów, Wesoła.

42 E. Weise, *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preussen im 15. Jahrhundert*, Bd I (bis 1437), Königsberg 1939, s. 193, 202.

43 CDB C I, s. 414.

44 CDB A XVIII, s. 47; C. Treu, *Geschichte der Stadt Friedeberg i. Nm. und des Landes Friedeberg*, 2 Aufl., Friedeberg 1908 s. 152.

45 CDB C III, s. 419.

46 B. Schulze, *Neue Siedlungen in Brandenburg 1500–1800*, Berlin 1939, s. 41; K. Berg, *Arnswalde im achtzehnten Jahrhundert*, Arnswalde 1922, Bd I, s. 17; H. Berghaus, *Landbuch der Mark Brandenburg... in der Mitte des 19. Jahrhunderts*, Bd III, Brandenburg 1856, s. 511 i n.; W. Schumacher, dz. cyt., s. 46 i n.; F. Barran, *Städte-Atlas Ostbrandenburg*, Leer 1990, s. 129; G. J. Brzustowicz, *Z przeszłości domeny państwowej w Bierzwniku od XVI do XX w.*, Choszczno 2001, s. 52 i n.

W 1932–35 powstały tu umocnienia z nowym mostem wyposażonym w komory na ładunki wybuchowe w ramach niemieckiej Pozycji Pomorskiej (die Pommernstellung). I właśnie niedawne wystąpienie Grzegorza Urbanka i Krzysztofa Michałaka na łamach „Nadwarciańskiego Rocznika” o tym moście i roli miejscowości w strategicznych umocnieniach niemieckich⁴⁷ skłoniło mnie do przypomnienia wcześniejszych tradycji Osieczna w umacnianiu linii Drawy.

47 G. Urbanek, K. Michałak, *Most w Starym Osiecznie i przepust w Zdroisku jako przykłady blokad przeciwtransportowych III Rzeszy*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archivalny” 18, 2011, s. 119-129.